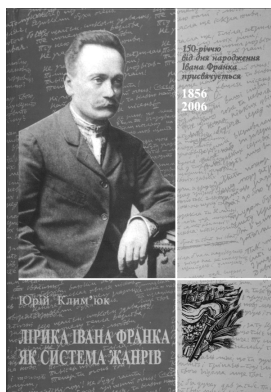

Рецензії

ДАВНО ОЧІКУВАНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Клим'юк Юрій. Лірика Івана Франка як система жанрів. — Чернівці: Рута, 2006. — 406 с.

Автор книжки — доцент Чернівецького національного університету, давній дослідник поезії І.Франка. Ім'я його вже відоме в середовищі франкознавців, протягом останнього десятиріччя воно неодноразово фігурувало в переліку учасників різноманітних конференцій, цілого ряду франкознавчих збірників.

Монографія про систему жанрів лірики І.Франка — результат цілеспрямованого підходу науковця. Значна частина роботи виконана автором у докторантурі при Інституті літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України.

Цінність дослідження полягає щонайперше в тому, що воно виведене з реального Франкового тексту — із чималого масиву поезії І.Франка, власне, її ліричної частини, яку вчений послідовно й системно розглянув. Певна річ, набагато легше — і сьогодні такі роботи з'являються — творити монографії, наперед намітивши "новий", раніше не апробований (але, як правило, кон'юнктурно-екстравагантний, розрахований на інтелектуальну маскультуру) образ письменника й підганяючи під цей образ ті чи ті висловлювання, зібрані на величезному полі Франкової творчості, його листування, висловлювань про нього тощо. Автор цієї книжки обирає важчий, але науково значно достеменніший і вагоміший шлях: іде від матеріалу, вишукуючи в ньому його власну логіку, не підганяючи, не нахиляючи, не гвалтуючи його на догоду якійсь напередзаданій (напередвигаданій) концепції.

Аспект, вибраний автором для розгляду лірики митця, надзвичайно важливий і плідний. Давно очікувана реалізація широкого жанрового розгляду з урахуванням класично-філологічних підходів до творчості І.Франка, а саме тих, що гарантують відносну первинність об'єкта (тобто творчості письменника) перед суб'єктивною волею інтерпретатора. Монографія Ю.Клим'юка повністю цьому відповідає.

Як не дивно, попри те, що завдання жанрового поділу поезії, зокрема лірики, І.Франка лежать ніби й на поверхні, Ю.Клим'юк не має тут багатьох попередників. У 70-х роках цю проблему низкою статей означив А.Каспрук, чималий розділ про жанри Франкової лірики (огляд за збірками) уміщено в нещодавно виданій монографії В.Корнійчука "Ліричний універсум Івана Франка: горизонти поетики" (2004). Було ще кілька авторів, які цих питань торкалися спорадично, вибірково, сам же літературний предмет вимагає більшого масштабу висвітлення.

Сьогодні вивчення жанрів великого текстового масиву (періоду, напряму, доробку творчо плідного письменника — а І.Франко саме такий) неможливе без розуміння системи жанрів. Спроба обмежити застосування цього поняття сферою до-романтичної творчості, як це демонструють окремі словникові статті, непереконлива: той, хто на практиці, а не абстрактно, захоче розібратися в багатстві жанрів певного періоду, неминуче буде змушений будувати (реконструювати) їх систему, крім того, жанри — це стосується й сучасних текстів — напрочуд виразно до такої системи тяжіють, незважаючи на всі реформи, маніфести й літературні революції. Тимчасом в українському літературознавстві на подив міцно вкорінилась догма про незворушну регламентацію творчості в системі класицизму, жертвою такої догми стала і класицистична жанрова система, яка в міркуваннях деяких

теоретиків примушена знаменувати не лиш “омертвілість” класицистичних жанрів (у чому можна засумніватися), а й жанрів узагалі.

Автор зазначає цілком слушно: “жанр мусить розглядатися не ізольовано. Його справжнє буття (і продуктивний аспект вивчення) — у певній групі жанрів, у жанровій системі. Саме у взаємозв’язку з іншими жанрами формуються ті творчі завдання, на які зорієнтовано цей жанр. Поза системою жанрів практично неможливо визначити сутнісні риси й особливості жанру, який стає наразі предметом розгляду” (5).

Справді, саме поняття жанрової системи, як і конкретне оперування її атрибутами (серед яких взаємодія жанрів, їх еволюція, “тяглість” тощо), і, головне, визначення місця певного віршового тексту в параметрах цієї системи розкриває чимало структурних характеристик твору. Матриця жанрової системи виступає для автора зручною, доцентрово скоординованою платформою, у межах якої подаються й інші характеристики — тематичні, пафосні, стильові. Завдяки праці вдумливого дослідника виявляється чимало знахідок літературознавчого мікроаналізу.

Природно, жанрова система неможлива без її внутрішнього членування (дивізування). Але саме попередній її поділ (“робоча схема”, за висловом автора) та наступні класифікації жанрів викликають бажання вступити в дискусію.

Систему жанрів лірики І.Франка дослідник ділить на три великі різновиди, а саме: лірика експресивна, лірика вокативна та лірика репрезентативна. Щоправда, у викладі підстав такого поділу автор не надто багатослівний. Ліризм, вважає автор, “має три основні видові форми” — “виражальність”, “звернення” та “зображальність” (29). За цими “формами” й здійснено відповідне членування лірики.

Можна висловити сумнів, що “виражальність”, “звернення” та “зображальність” мусять фігурувати як “видові форми” ліризму. На нашу думку, це не “видові форми”, а скоріше атрибути, явлені в ліричному творі. Коректне дивізування системи із фрагментацією лінійного плану можливе не тоді, коли чинники співдіють і виступають як взаємопов’язані, а тоді, коли більш-менш повна маніфестація одного з них супроводжується блокуванням інших, альтернативних — у системах перехресного і тривимірного плану критерії перебувають у складнішій взаємодії. Так, у запропонованій Ю.Клим’юком схемі можна умовно протиставити “виражальність” та “зображальність”, але що робити зі “зверненням” (яке формує “вокативні” жанри)? “Звернення” (класичний

приклад: “До Основ’яненка” та “На вічну пам’ять Котляревському” Т.Шевченка) пов’язане як із “вираженням” (згадаймо лишень сповнене відчаю: “Не вернуться запорожці, / Не встануть гетьмани, / Не покрийть Україну / Червоні жупани! / Обідрана, сиротою / Понад Дніпром плаче...”), так і із “зображальністю” (“Нехай би сміялись, та там море грає, / Там сонце, там місяць ясніше сія, / Там з вітром могила в степу розмовляє, / Там не одинокий був би з нею й я...”).

Запропонувавши таку схему членування жанрової системи лірики, автор, очевидно, уже з її висоти, критикує так звану “теорію Поспелова”, на базі якої українськими дослідниками було розроблено кілька продуктивних систем. Варто зауважити: історично склалося так, що теорія жанрів лірики, з якою свого часу виступив Г.Поспелов, акумулювала в собі напрацювання, здійснені як поодинокими науковцями, так і цілими колективами протягом багатьох десятиліть. Монографія Г.Поспелова “Лірика среди литературных родов” (М., 1976) — один із проміжних підсумків діяльності як його власної, організованої в Московському університеті, школи, так і школи в ширшому розумінні цього слова — по суті, єдиної за стратегічним напрямом (із ознаками дискусійності у дрібних деталях) “школи” вітчизняних жанрологів, що починала складатися ще у 20-ті роки ХХ ст. і працювала до 80-х років. До неї дотичні ідеї багатьох учених, починаючи із Ю.Тинянова, В.Жирмунського, В.Шкловського, Б.Томашевського, зокрема науковців з України.

Автора не влаштовує, що в основу цієї “поспеловської” концепції жанрової системи покладена ознака медитативності як визначальна для лірики. Це слово, зауважує Ю.Клим’юк, “найкраще характеризує лише певні види лірики, скажімо, філософську. Існують види лірики, які мають дуже відносний стосунок до поняття медитації, це жанри, у яких визначальною рисою є риторичність (вірш-заклик), дидактичність (повчання, притча) тощо. Виникає проблема в ідентифікації самих жанрів за цим принципом” (28-29).

Справді, є ліричні тексти, щодо яких поняття медитативності не зовсім адекватне. Існує потреба виходу поза “медитативноцентричну” концепцію жанрової системи. Однак наведені автором приклади непереконливі. Можливо, вірш-заклик і не медитативний, проте навряд чи жанр повчання повністю може уникнути медитативності, не обходиться без цього елементу і творчість І.Франка. Концепція медитативності потребує доповнення насамперед на ділянці “чистої” лірики,

спонтанного емоційного виплеску переживання, приміром, у творах, які можна знайти серед “пісень” Й.В.Гете, у колі “жіночої лірики” Т.Шевченка, частково — у ліриці Лесі Українки, Ф.Гарсія Лорки тощо.

Лірика І.Франка, що переважно розмислова, аналітична, — не найвдаліший матеріал для здійснення докорінної ревізії “медитативної” концепції жанрової системи. Здається навпаки: саме творчістю І.Франка ця теорія могла б бути підтверджена. Також і сама Франкова “медитація” як жанр постає, суголосно загальним потенціям цього жанру, у цілій низці різновидів. Проте віддамо належне авторові монографії, що він і в цій, не найбільш вигідній для себе ситуації, сміливо протестує проти застарілого, пробує бодай силоміць внести нові тези для збагачення й перепланування об’єкта дослідження.

Хоч як би хотів Ю.Клим’юк оминати пов’язану з іменем Г.Поспелова жанрову концепцію, в одній із частин (а за імпліцитно закріпленою протиставною ознакою — у двох частинах із трьох) вибудувана ним система, по суті, повторює те, що передбачив нелюбий йому автор. Хіба ж “репрезентативна” лірика — це не псевдонім того, що у книжці московського вченого названо лірикою “медитативно-зображальною” та “описово-зображальною”? Підбір жанрів у цій частині вибудованої Ю.Клим’юком системи не може не викликати запитань. Чому до “репрезентативної” лірики належить гімн? Що ж таке структурно змістовне ним “репрезентується” (хіба що розуміти “репрезентацію” не у звичайному, літературознавчому сенсі, а як урочисто-піднесену “презентацію” абстрактних ознак та гасел) і чи головною функцією цього жанру виступає репрезентація? Здається, місце цьому жанру десь поряд із віршем-закликом. Дивно бачити й “елегію” в розряді “репрезентативної лірики”, але це вже своєрідність авторського розуміння Франкової елегії: не як виповіді почуттів, а як їх особливого зображення.

Не зовсім переконливе віднесення до жанру, названого “ліричною думою”, таких, приміром, віршів, як “Тихенько річка котить хвилі чисті...”, “Паде додолу листя з деревини”, “Догорають поліна в печі...”, та нав’язування цим творам “народнописенних” ознак. Те, що сам І.Франко відповідним циклам своєї збірки давав назви “Нічні думи”, “Осінні думи”, навряд чи повинно розцінюватись як підстава для виокремлення відповідного жанру. Тут “думи” — це, певна річ, тяжкі роздуми, тобто заголовок виступає означенням змісту, а не жанрової форми. Є у І.Франка інші “думи”, більш відповідні сенсу

жанрового найменування, а саме: “Дума про Наума Безумовича” та “Дума про Маледикта Плосколоба” — сатиричні твори, в яких поет для створення більшого комічного враження від змалювання їх “героїв” обігрує формальні ознаки народнописенного жанру, здавна відомого як дума. У доробку поета існує також твір (уже не сатиричний, а піднесено-розлогого пафосу), що у стильовому плані абсорбує деякі ознаки думи як жанру народної ліро-епіки. Це вірш “Ой сіяє золотом сонце праведне...”, який досі залишався в рукопису і буде видрукуваний у Додатковому томі до 50-томного Зібрання творів.

Навряд чи правомірно відносити до жанру медитації восьмирядкову сентенцію “Серцем молився Мойсей...” (із циклу “Паренетікон”), де викладено не саму медитацію, а зображення стану, можливо, і близького до медитації, при цьому запевнення Бога, що крик серця Мойсея почуто, також не виступає медитацією, а виконує функцію повчального узагальнення. І вірш “Хрест”, написаний свого часу на замовлення вихованців духовної семінарії, не містить нічого медитативного, а постає лише талановитою риторичною вправою молодого І.Франка на суто “зовнішню” догматичну тему. Є й інші випадки, коли віднесення того чи того твору до якоїсь із груп здається дискусійним.

Автор розглядає сонет не як строфічну форму, а як жанр. Але які ж тоді ознаки він виокремлює як жанрові? Аргументація його більш ніж оригінальна. Відніши кілька Франкових сонетів до жанрів вірша-присвяти, вірша-заклику та вірша-романсу, він додає: “У жанровій системі лірики І.Франка до сонета як жанру належать твори, які не мають ознак інших жанрів” (235). Тобто решта сонетів, яким не знайдено місця у вибудованій автором системі, становлять, на його думку, окремий жанр. Оце і є їх єдина жанрова “ознака” (тобто ознака “від супротивного”). Що й казати, це вже щось нове в жанровій теорії.

Нарешті, останнє із критичних зауважень. Поряд із частинами жанрів лірики “експресивної” (читай: виражальної) та “репрезентативної” (читай: зображальної) фігурує іще третя: “вокативна”. На нашу думку, тут не дотримана строгість системного дивізування (*principium divisionis*), оскільки “вокативність” (окличність) цілком може бути накладена на дві раніше названі групи. Справді, хіба ж вокативність не експресивна за своїм характером? А жанр “гімну”, що його прилаштовано у групу “репрезентативних”, — хіба він “за визначенням” не мусить бути виявом вокативності на щонайвищому ступені?

Уведення поняття “вокативності” у значенні окремої жанрової групи (а не ознаки, порізнному експлікованої в тому чи тому жанрі) вносить різнобій у критерії побудови жанрової системи: поряд із ознаками, якими характеризується структура твору та предмет викладу, впроваджується ознака суто зовнішня: привід написання твору та його адресація. До того ж виокремлення у змісті книжки та детальний перелік усіх “вокативних” жанрів (“присвята”, “послання”, “епістола”, “епітафія”, “прощальне посмертне слово”, “поминальник”, “віршове повчання”) здатне мимоволі створювати враження про І.Франка як про поета інтересів переважно “некрологічно-епістологічних”, яким він, звичайно ж, не був. На карті світової поезії заглибленість у такого гатунку жанри — це XVIII ст., а не кінець XIX — початок XX ст. Було б продуктивніше детально розписати не ці жанри, а той, з якого починали дискусію, — жанр розмаїтої Франкової медитації, узявши ширший обсяг її текстів і подавши їх у поділі на підвиди, у тематичних, стильових модифікаціях (дослідження частково торкається цієї проблеми) та, відповідно до результатів такого розгляду, членуючи зміст усієї роботи. Не сентенції й “поминальники”, а саме медитація ліричного плану, також інші жанри, власне ліричні та ті, в яких відбилася багатоманітна робота І.Франка як новочасного лірика, поета кінця XIX — початку XX ст., виступають основним ядром Франкової поезії поряд із його поемами та притчами.

На нашу думку як представника дещо іншого жанрологічного напрямку, вибудована Ю.Клим'юком система жанрів лірики І.Франка не беззаперечна. Проте за умов, коли в жанровій теорії ще бракує узгодження найзагальніших принципів, коли не створено строгої теоретичної парадигми їх системи, дискусія, яку ведемо з автором, не може розцінюватись як вказівка на недоліки, а окремі побажання — як нав'язування чужої волі. Адже саме так, а не інакше, автор свою роботу задумав, саме таку систему побудував.

Імпонує намагання дослідника внести певний революціонізуючий елемент у розуміння системи ліричних жанрів і особливо подати своє прочитання цілої низки ліричних творів.

Варте уваги те, що, хоча ліричні тексти І.Франка представлені в монографії вибірково, дослідник враховує ліричний доробок поета в повному обсязі. Про це свідчать тексти як із прижиттєвих збірок, так і ті, що у збірці не входили й надруковані чи за життя поета, чи пізніше. Серед творів, залучених до аналізу, своє місце знаходять зразки, що не ввійшли в останнє 50-томне Зібрання творів, — “Не пора,

не пора...”, “Розвивайся ти, високий дубе...”, “Хрест” (зі збірок “З вершин і низин” та “Із літ моєї молодості”). На сторінках часописів автором віднайдені рідкісні зразки — “На смерть бл[аженої] п[ам'яті] Володимира Барвінського” та “Спомянім! В перші роковини смерті Володимира Барвінського”, в яких підкреслено шанобливе ставлення поета до старшого (хоч і не набагато) товариша. Цілком можна погодитись із міркуванням дослідника: “Попри відмінності у світогляді, яких Франко не утаював, попри різне бачення суспільно-політичної ситуації, притаманне В.Барвінському та Франкові, поет сумує за втратою людини, яка не розпоршувалась на пустомельство, так характерне для тогочасного їх оточення, людини, яка діяла, могла пред'явити реальні результати своєї праці — і в цьому сенсі була спільником для Франка в намаганні розворушити творчий дух краю, наростити його культурні здобутки” (144).

Із рідкісного видання, а саме: друкованого примірника перекладу першої частини “Фауста”, виданого 1882 року (існують примірники, у яких нижченаведений твір не вдруковано), — видобуто автором “Присвяту Михайлові Петровичу Драгоманову” (“Тобі сей труд!..”). Уміщений у монографії в контекст інших віршових присвят (“Присвята пам'яті мого батька Івана Франка”, “Моїй дружині”, “Корженкові”, “Анні П.”, “Зоні Юзичинській”), твір супроводжується ґрунтовним коментарем формальних і змістових характеристик, слушно наголошено на ролі М.Драгоманова як натхненника творчості І.Франка, вдало вплетено згадку про обставини життя адресата на час написання Франкового твору.

У “Кантаті на вечір Кониського” (ще один маловідомий твір), написаній 1885 р. і тоді ж публічно виконаній, дослідник спостеріг апробацію І.Франком образу великої України, її широких географічних меж, що відбулося ще до публікації вірша “Розвивайся ти, високий дубе...” з його означеннями “від Кубані аж до Сяна-річки”.

Один із творчих здобутків автора книжки — аналіз творів, які він відносить до жанру вірша-алегорії; це “Наймит”, “Бубнище”, “Христос і хрест”, “У долині село лежить...” та ін. Варто, втім, застерегти, що в окремих випадках дослідник надто прискіпливо бажає розгадати конкретний зміст алегорії чи символу, не залишаючи творам елементу нерозгаданості, не помічаючи, наприклад, певної амбівалентності заголовного образу у вірші “Беркут”. Розлогий і цікавий аналіз “Каменярів”. Навряд чи генеза цього твору, у значенні першої імпульсу, що виступив

поштовхом до написання, має бути першорядною проблемою для його інтерпретації, і чи взагалі її можливо достеменно з'ясувати, проте міркування Ю.Клим'юка поглиблюють здійснений досі аналіз. Пов'язування задуму твору із переказом про гоїв і магоїв, на який, як на відомий І.Франкові й пізніше викладений, посилається вчений, може видаватися дещо суперечливим через надто складну опосередкованість, проте має право на існування не менше, ніж, приміром, відшукування в "Каменярах" Франкового інтересу до теорії масонства (у недавньому дослідженні іншого автора).

Змістовний аналіз знаменитого Франкового "Гімну" ("Вічний революціонер..."). Оригінальне й дещо ризиковане зближення образу "вічного революціонера" із Агасфером (відомим іще як "вічний жид"). Дослідник залишає без жодних пояснень мотиви такого зближення. Спробуємо підказати невтаємничену читачеві, на чому ж може ґрунтуватися сміливість такої інтерпретації. Найближчою паралеллю тут виступає образ Агасфера із сьомого розділу "Королеви Маб" П.Б.Шеллі — як художнє потрактування цього образу, дане в поемі, так і пояснення самого поета в "Нотатках", згідно з яким Агасфер фігурує як непогамовний бунтар, богоборець, мудрець. Безперечно, далеко не всі письменники, навіть із кількох названих у монографії, схилились до такої незвичайної версії Агасфера, але заслуговує уваги світоглядна й художня розкутість викладу у "Вічному жиді" Й.В.Гете. Шкода, що літературознавець не тільки не розгорнув цієї теми, а й приховав її.

Чимало слушного висловив автор книжки при розгляді жанру "віршового повчання", тут справді творчість І.Франка надає багатий матеріал і для зіставлень жанрових зразків, і для визначення світоглядних тем, мотивів, зрештою, художніх і позахудожніх завдань жанру віршового повчання. І все ж домінанта І.Франка як новочасного лірика не в цьому жанрі, хоч би як розлого й переконуюче він був розглянутий.

Підкреслено коректно описано Франкову "елегію": дослідник ішов за первісним, архаїчним значенням цього поняття, власне, за тим, до якого схилився й поет, називаючи цикл "Майові елегії". Тут уже йдеться навіть про елегійний дистих як помітну ознаку такого жанру. Певна річ, таке розуміння елегії дещо відрізняється від культивованого українською й російською поезією у XVIII та XIX ст., хоча Ю.Клим'юк намагається віднайти точки дотику.

Не дивно, що елегія такого зразка вміщена до групи лірики "репрезентативної" (тобто зображальної), а не до "експресивних" жанрів думки та романсу. Справді, така "елегія" має чималий зображальний ряд. Тоді, ідучи за логікою давніх жанрових найменувань, вірш "Бачив рисунок я десь...", можливо, краще б називати не елегією, а екфразисом?

Переконлива аргументація дослідника при вказівці на фольклорні риси у Франкових жанрах "літературної пісні" (щоправда, не зовсім вдала назва жанру), "веснянки" та "думки" як репрезентації лірики "експресивної". Маючі на увазі набуток більш віддалених історико-літературних епох, автор ґрунтовно з'ясовує фольклорні та літературні витоки у становленні тих чи тих жанрів, що їх культивував поет, як і жанрової системи лірики І.Франка в цілому. Жаль, що приділено менше уваги літературному досвіді ближчого до І.Франка часу, доробкам поетів, які працювали безпосередньо перед Франковим приходом у літературу.

Ю.Клим'юк демонструє послідовну увагу до характеру поетичного мовлення, притаманного певному жанру. Автор ретельно виокремлює епітети, метафори, інші дрібні образні конструкції, що ними супроводжується виклад у певному жанрі, інколи в певному творі. Однак підсумок цих спостережень, що містив би узагальнення та характеристику розглянутих жанрів, міг би бути ширшим.

Задекларована на початку роботи теза про структуротворчу в жанрі функцію метафори (на основі праць О.Фрейденберг) не доведена. Предметом праць О.Фрейденберг виступає історичний етап переходу від мислення міфологічного до власне художнього в давньогрецькій словесності, їх методологічне екстраполювання має сенс для матеріалу, густо наповненого міфомисленням. Чи виступає таким матеріалом лірика І.Франка, та ще й при підкресленні, не завжди слушному, згідно з низкою авторитетних дослідників, "раціоналізму" у Франковій поетичній діяльності? Ототожнення метафори із темою при розгляді певного жанру не може сприйматися як доведення вище означеної тези, а дрібніші спостереження з увагою до випадків іносказання, власне метафори, взагалі вживання тропа, як уже сказано, спонукають до відповідного широкого узагальнення.

Монографія Ю.Клим'юка імпує тим, що в ній поставлена складна, трудомістка літературознавча проблема, для сучасного франкознавства — одна з найважливіших. Безперечно, робота не може охопити всього обширу ліричної творчості І.Франка. Однак проведений аналіз дозволяє стверджувати, що

влвлено основні жанрові характеристики лірики І.Франка, названо (включаючи модифікації) основні її жанри, заявлено переважно слушні міркування з приводу генези жанрової системи, розвитку окремих жанрів упродовж тривалої еволюції І.Франка як поета, втілення в тому чи тому жанрі чи їх групі певного кола ідейних устремлінь та мистецьких інтенцій.

Огляд лірики І.Франка, проведений у жанровому аспекті, дає можливість авторові запропонувати чимало цікавих, оригінальних інтерпретацій того чи того твору. У цілому поезія І.Франка постає з цієї роботи як лірика високого культурологічного й культурософського рівня, націєтворчого пафосу, інтелектуальної напруги. Навряд чи можна заперечити міркування дослідника про значний рівень теоретичного й історико-літературного розуміння самим І.Франком сенсу свого внеску в розбудову поетичних жанрів. “Він, — зазначає Ю.Клим’юк, — може, найбільше серед тодішніх літераторів усвідомлював, що є причетним до творення

літератури, жанровий склад якої потребує поповнення, тому посилено працював над цим. Це стосувалося не лише лірики, а й епіки та драматургії. І скрізь Франко зумів сказати жанрово повноцінне слово” (361). Переконаливо аргументована думка, що становлення й розбудова І.Франком системи жанрів лірики несла в собі відповідь на “історичні запити українського культурного поступу” (262), на живі проблеми національного й суспільного розвитку.

Монографія Ю.Клим’юка, природно, не вичерпує всіх питань жанрової системи Франкової лірики, не містить огляду всіх творів, що до цієї сфери творчості належать, проте вносить свіжий подих бунтівного настрою, поєданого з експериментами, в історико-літературну жанрову систематику, а в царині огляду конкретних творів Франкової лірики пропонує нові кроки на шляху повнішого осягнення, оригінального, крізь призму жанру, прочитання.

Микола Бондар

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА ХІХ–ХХ СТОЛІТЬ З ПОГЛЯДУ СЬОГОДЕННЯ

Прісовський Є.М. Дороговказ на віки. Літературно-критичні статті. — Одеса: Друкарський дім, 2006. — 182 с.

Збірка Євгена Прісовського “Дороговказ на віки. Літературно-критичні статті” містить 24 ґрунтовні дослідження, які можна умовно поділити на два тісно пов’язані напрямки: “національно-патріотичні й загальнолюдські начала у творчості письменників української літератури ХІХ — ХХ ст.” і “продовження кращих традицій української класичної літератури, театрального мистецтва в сучасному літературному процесі України”. Перший напрямок представлений статтями про творчість М.Костомарова, Б.Лепкого, П.Карманського, В.Стефаніка, О.Ольжича.

Є.Прісовський переконаний, що художня література відображає реальне життя людини, внутрішню свободу особистості, духовно розкріпаченої. Оскільки багато фактів історії літератури приховувались або замовчувались, свобода художнього й людського мислення, почування й діяння сприймалася як протест.

Є.Прісовський об’єктивно оцінює українських письменників, підкреслюючи патріотичне та загальнолюдське звучання їхніх творів. Полеміка, що виникала, скажімо, між Т.Шевченком і П.Кулішем, І.Франком і І.Нечуєм-Левицьким, П.Грабовським і

Б.Грінченком, повинна трактуватися не як запекла боротьба ворогів, а як змагання думок.

По-новому осмислюється сьогодні і проблема декадансу, переоцінюється творчість “Молодої Музи”. По-перше, зауважує автор, у декадансі закладені позитивні начала: поглиблена увага до індивідуального світу людини, філігранна робота над словом. По-друге, читаючи Б.Лепкого, П.Карманського, В.Пачовського, бачимо, що жили вони інтересами свого народу, однак їхня неповторність поєднувалась із соціальною заангажованістю.

Українська література явила високі зразки новаторства і в галузі романістики (Панас Мирний, П.Куліш), і в повістярстві та новелістиці (І.Нечуй-Левицький, І.Франко, В.Стефанік, В.Винниченко, М.Коцюбинський), і в поезії (Т.Шевченко, М.Старицький, І.Франко, Леся Українка, О.Олесь, “молодомузівці”), і в драматургії (М.Старицький, М.Кропивницький, І.Карпенко-Карий, Леся Українка), і в публіцистиці та літературній критиці (М.Костомаров, М.Драгоманов, І.Франко, Леся Українка). Адже твори цих авторів були новим